

Uluslararası Hukuka Uygun Geçici Koruma Rejiminin Unsurları Üzerine

Meltem İneli Cığır*

Öz

Geçici koruma göç akınlarının yönetiminde ve silahlı çatışma, yaygın şiddet, insan hakları ihlalleri ve doğal afet gibi nedenlerle ülkesini terk etmek zorunda kalan kişilerin korunmasında tarihte önemli bir rol oynamış ve bugün de bu önemini muhafaza eden bir koruma biçimidir. Bugün sayısı 2.7 milyonu aşan Suriyeli ülkemizde geçici koruma politikası çerçevesinde korunmaktadır. Geçici koruma politikaları bugün milyonların hukuki statüsünü ve yaşamını etkilemesine rağmen, uluslararası hukukta geçici korumayı tanımlayan ve emredici hükümler ile düzenleyen bir hukuki belge bulunmamaktadır. Bu durum uluslararası hukukta geçici koruma ile ilgili bir hukuk boşluğu yaratmaktadır. Bu hukuk boşluğunun bir sonucu olarak çeşitli devletler geçici korumadan yararlanan kişilerin vasipleri, geçici korumanın süresi, sona ermesi ve bu statüden yararlananların hak ve yükümlülükleri gibi konularda birbirinden farklı düzenlemeler getirmiştir. Bu hususlar ışığında, bu makalede 'geçici koruma nedir?' ve 'geçici korumayı düzenleyen uluslararası hukuk kuralları nelerdir?' sorularına cevap aranacaktır. Bu soruların tartışılması suretiyle uluslararası hukuka uygun bir geçici koruma rejiminin unsurları belirlenmeye çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: *Geçici koruma, uluslararası hukuk, kitlesel akın, Suriyeli sığınmacıların Türkiye'de geçici korunması, geri göndermeme ilkesi*

* Araş. Gör. Dr., (PhD, LL.M University of Bristol) Süleyman Demirel Üniversitesi, Hukuk Fakültesi, Milletlerarası Hukuk Anabilim Dalı, e-posta: meltemciger@sdu.edu.tr Geçici koruma politikalarına yönlendirilen çeşitli eleştirileri ve bu makalenin konusu olan uluslararası hukuka uygun bir geçici koruma nasıl olmalı sorusunu çeşitli mahkeme kararları ışığında detaylıca tartışan ve İngilizce yayınlanacak bir makale için bkz. Meltem İneli-Cığır, 'A temporary protection regime in line with international law: Utopia or real possibility?' (forthcoming 2016) 18 International Community Law Review 278–316.

On the Elements of Temporary Protection Regime in Line with International Law

Meltem İneli Cığır*

Abstract

Throughout the history; Temporary protection has played a key role both in management of migration flows and in protection of the persons who were forced to leave their countries due to such reasons as armed conflict, violation of human rights, widespread violence and natural disaster. And its role is still relevant. More than 2.7 million Syrian nationals are under temporary protection regime. Though temporary protection has affected lives and legal status of millions, there is no legal document which defines and regulates it with mandatory provisions in line with international law. This creates a lacunae on temporary protection in international law. As a result of such lacunae in law; several States have made differing arrangements on qualifications, rights and obligations of temporary protection beneficiaries as well as period and expiry of temporary protection. In light of these issues; this article seeks answers to the following questions: 'what is temporary protection?' and 'what are the international rules of law regulating temporary protection?'. This article will seek to specify elements of temporary protection regime in line with international law by means of discussing the concerned questions.

Keywords: *Temporary protection, international law, mass influx, temporary protection of Syrians in Turkey, principle of non-refoulement*

* Research Asst. Dr., Suleyman Demirel University, Faculty of Law, Department of Public International Law, e-mail: meltemciger@sdu.edu.tr (PhD, LLM Bristol), for an article in English that discusses in the light of various court decisions, in detail, various the criticisms directed at temporary protection policies and a question of how temporary protection should be in accordance with international law, see Meltem İneli-Cığır, 'A temporary protection regime in line with international law: Utopia or real possibility?' (Forthcoming 2016) 18 International Community Law Review 278-316.

Giriş

Geçici koruma silahlı çatışma, yaygın şiddet, insan hakları ihlalleri ve doğal afet gibi nedenlerle ülkesini terk etmek zorunda kalan kişilerin korunmasında tarihte önemli rol oynamış bir koruma biçimidir (Fitzpatrick, 2000: 279-282). Geçici koruma bugün de bu önemini korumaktadır. Ülkemizde sayısı 2.7 milyonu aşan Suriyeli sığınmacı geçici koruma statüsü ile korunmaktadır (Syria Regional Response, 2016). Geçici koruma politikalarının bugün milyonların hukuki statüsünü ve yaşamını etkilemesi, geçici koruma kavramının ve geçici korumayı düzenleyen uluslararası hukuk kurallarının tartışılmasını gerekli kılmaktadır. Bu gerekliliğe rağmen, geçici koruma nedir ve hangi uluslararası hukuk kurallarıyla düzenlenir sorularının açık bir cevabı bulunmamaktadır. Bu konu ile ilgili olarak, Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (BMMYK) yuvarlak masa tartışması geçici koruma yeni bir kavram olmamasına rağmen, geçici korumanın içeriği, sınırları ve hukuki temeli büyük ölçüde belirlenmiş değil sonucuna varmıştır (UNHCR, 2012: 1). Bu tespit gerçekten de yerindedir çünkü geçici korumanın evrensel olarak kabul görmüş bir tanımı bulunmamakla birlikte uluslararası hukuk alanında, mültecilerin korunmasını düzenleyen Mültecilerin Hukuki Durumuna İlişkin Sözleşme'ye (1951 Cenevre Sözleşmesi) benzer şekilde geçici korumayı emredici hükümler ile düzenleyen bir sözleşme veya anlaşma da bulunmamaktadır (Soph, 2001: 32). Uluslararası hukukta geçici korumayı tanımlayan ve emredici hükümler ile açık bir şekilde düzenleyen bir hukuki belgenin eksikliği dikkate alınarak bu makalede geçici koruma kavramı ve geçici korumayı düzenleyen uluslararası hukuk kuralları incelenecek ve uluslararası hukuka uygun bir geçici koruma rejiminin unsurları tartışılacaktır.

Makale üç ana bölümden oluşmaktadır. Makalenin ilk bölümünde çeşitli devletlerce uygulanmış ve uygulanmakta olan geçici koruma rejimleri kısaca incelenecek, bu farklı uygulamaların ortak noktalarının belirlenmesinden hareketle geçici koruma kavramı tanımlanacaktır.

Makalenin ikinci bölümünde ise uluslararası hukuk ve Avrupa Birliği (AB) hukukunda geçici koruma ile ilgili çeşitli hukuki düzenlemeler incelenecek ve geçici korumadan yararlanan kişilerin uluslararası hukuktan doğan haklarının ne olması gerektiği ortaya konulacaktır. Makalenin son ve üçüncü bölümünde ise daha önce yapılan değerlendirmeler ve ilgili literatürün incelenmesi ışığında, uluslararası hukuka uygun bir geçici koruma rejiminin unsurları belirlenecektir.

Geçici Koruma Kavramı

Geçici koruma silahlı çatışma, yaygın şiddet, insan hakları ihlalleri ve doğal afet gibi nedenlerle ülkesini terk etmek zorunda kalmış kitlelerin korunmasında tarihte önemli bir rol oynamış ve bugün de bu önemini koruyan bir koruma şeklidir (UNHCR, 2012:1-3). Geçici korumanın en eski örneklerinden biri 1930'lu yıllarda İngiltere ve Fransa'nın İspanyol iç savaşından kaçanlara geçici sığınma vermesi olarak kabul edilebilir (Perluss & Hartman, 1985: 559). Vietnam'daki insan hakları ihlallerinden ve ekonomik zorluklardan kaçan bir milyonu aşkın kişiye Kapsamlı Eylem Planı (Comprehensive Plan of Action) çerçevesinde Endonezya, Hong Kong, Filipinler, Tayland ve Malezya'da koruma sağlanması da geçici korumanın bir diğer önemli örneğini oluşturmaktadır (Fitzpatrick, 2000: 283). Bu eylem planı kapsamında Güneydoğu Asya ülkeleri Vietnam'dan çoğunlukla deniz yoluyla kaçarak sınırlarına gelen binlerce kişiye, bu kişiler Amerika Birleşik Devletleri (ABD) ve Fransa gibi üçüncü ülkelere yerleştirilene kadar, geçici bir süre sığınma imkânı sağlamıştır (Davies, 2008: 86-88). Vietnam mülteci krizinin ardından BMMYK Yürütme Komitesi kitlesel akın durumunda sığınmacılara her zaman için en azından geçici sığınma sağlanması gerektiğine vurgu yapmıştır (ExCom Conclusion No 19).

1990'lı yıllarda birçok Avrupa devleti Bosna ve Kosova'daki iç savaş, yaygın şiddet, insan hakları ihlalleri nedeniyle kaçan kişilere geçici koruma sağlamıştır (Fitzpatrick, 2000: 286). Bosna'da yaşanan silahlı çatışma ve etnik temizlik 1992 yılından itibaren 2 milyonu aşkın kişi yerinden etmiştir (UNHCR, 1992). Avrupa devletlerinin Bosnalı

sığınmacılara sınırlarını kapatmasını engellemek amacıyla BMMYK Yugoslavyadaki İnsani Krize Kapsamlı bir Cevap (Comprehensive Response to the Humanitarian Crisis in Former Yugoslavia) adlı raprounda Avrupa'daki devletlere Bosnalı sığınmacılara sınırlarını açmaları ve bu kişilere geçici koruma vermeleri çağrısında bulunmuştur (UNHCR, 1992). Bu çağrıyı takiben Almanya, Norveç, Danimarka ve Avusturya gibi birçok devlet Bosnalı sığınmacıları geçici koruma veya insani koruma statüsü vermek suretiyle Bosna Savaşı'nın son bulmasına kadar korumuştur (Amnesty International, 1997). Bu dönemde Avrupa'da uygulanan geçici koruma politikaları geçici korumadan yararlanan kişilerin vasıfları, geçici korumanın süresi, sona ermesi ve bu statüden yararlananların hak ve yükümlülükleri bakımından farklılık göstermiştir (Fitzpatrick, 2000: 285, 286). Örneğin, Almanya'nın uyguladığı geçici koruma politikası Avusturya, Norveç ve Danimarka'da uygulanan politikalardan geçici korumadan yararlanan kişilerin hakları ve geçici korumanın süresi gibi konularda değişiklik göstermiştir (Van Selm, 2000: 48, 125; Van Selm, 1998: 174). Bosnalı sığınmacılar için uygulanan politikalara benzer şekilde, geçici koruma çeşitli Yugoslav devletleri ve Avrupalı devletler tarafından Kosova'daki etnik temizlik, silahlı çatışma, yaygın şiddet ve insan hakları ihlallerinden kaçan 450.000'den fazla kişinin korunması için de uygulanmıştır (Kushner, 1999: 74; UNSC, 1999; Fitzpatrick, 2000: 289, 280)

Geçici korumanın Türkiye'deki örneklerinden bahsetmek gerekirse, Çiçekli'ye göre 1990'lı yılların başında Birinci Körfez Savaşı sırasında Türkiye'ye Kuzey Irak'tan gelen sığınmacılar için uygulanan politika bir geçici koruma politikasıdır (Çiçekli, 2009: 118). Bu örneğe benzer şekilde günümüzde sayısı neredeyse üç milyonu bulan Suriyeli sığınmacı ülkemizde geçici koruma rejimi ile korunmaktadır. Türk hukukunda geçici koruma bugün esas olarak 11/04/2013 tarih ve 28615 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmış olan 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'nun 91. maddesi ve 22/10/2014 tarih ve 29153 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmış olan Geçici Koruma Yönetmeliği ile düzenlenmektedir. Yabancılar ve Uluslararası Koruma

Kanunu'nun 91. maddesi geçici korumayı: “*Ülkesinden ayrılmaya zorlanmış, ayrıldığı ülkeye geri dönemeyen, acil ve geçici koruma bulmak amacıyla kitlesel olarak sınırlarımıza gelen veya sınırlarımızı geçen yabancılarla sağlanan koruma*” olarak tanımlamaktadır. Bu tanımdan ve yukarıdaki geçici koruma örneklerinden de anlaşılacağı üzere, geçici koruma genellikle kitlesel göç veya mülteci akınlarında uygulanmaktadır.

Kitlesel akın göreceli bir kavram olmakla birlikte uluslararası literatürde kabul edilmiş açık bir tanımı da bulunmamaktadır (Edwards, 2012: 603, 604). Buna rağmen, uygulama ve literatürü incelediğimizde bir göç hareketini kitlesel akın olarak kabul etmek için gereken unsurlar şu şekilde sıralanabilir: Kısa sürede bir ülkeye gelen mülteci veya göçmen sayısının çok fazla olması, bu kişilerin aynı ülke veya coğrafi bölgelerden geliyor olması ve gelen kişi sayısının fazlalığından dolayı bireysel mülteci statüsü belirleme işlemlerini yürütmenin mümkün olmamasıdır (ExCom Conclusion No 100; UNHCR, 2005). Bu unsurları da içine alarak kitlesel akını tanımlayan AB Geçici Koruma Direktifi'nin 2. maddesi kitlesel akını “*Avrupa Birliği'ne belirli bir ülke veya coğrafi bölgeden gelen çok sayıda yerinden edilmiş kimse*” şeklinde tanımlamaktadır. AB Geçici Koruma Direktifi'ne benzer şekilde Geçici Koruma Yönetmeliği'nin 3. maddesi de kitlesel akını “*Aynı ülkeden veya coğrafi bölgeden kısa bir süre içerisinde ve yüksek sayılarda gerçekleşen ve söz konusu sayılar nedeniyle bireysel olarak uluslararası koruma statüsü belirleme işlemlerinin usulen uygulanabilir olmadığı durumlar*” olarak tanımlanmıştır. Bu tanımlardan da anlaşılacağı üzere, kitlesel akınlarda kısa bir süre içinde bir ülkeye gelen sığınmacı sayısı çok fazladır ve bu nedenle sığınmacıları kabul eden devletlerin iltica kapasitesi zorlanmaktadır (Çiçekli, 2009: 116). Geçici koruma politikalarını uygulayan devletler genellikle bireysel mülteci statüsü veya uluslararası koruma statüsü belirleme işlemlerini askıya alıp sığınmacılara toplu olarak geçici bir süre için koruma sağlamaktadırlar (UNHCR Roundtable, 2012: 1-3). Bu özelliğinden dolayı geçici koruma devletler için para, zaman ve işgücünden tasarruf anlamına gelmekte ve bu nedenle

pragmatik bir koruma biçimi olarak adlandırılmaktadır (Ineli-Ciger, 2015 a: 213, 214).

Geçici koruma genel olarak kitlesel göç ve mülteci akınlarında uygulanırsa da bunun bazı istisnaları vardır. ABD Hukukunda Geçici Koruma Statüsü (Temporary Protected Status) ABD’de hâlihazırda bulunan ve ülkesindeki iç savaş, doğal afet ve diğer olağanüstü durumlar nedeniyle vatandaşı olduğu ülkeye geri dönemeyen kişilere ABD’de yasal olarak kalma imkânı vermektedir (US Immigration Act of 1990) ve 2016 itibarıyla bu statüden Haiti, El Salvador, Liberya, Somali, Sudan, Nepal, Yemen ve Suriye vatandaşları yararlanabilmektedir (USCIS, 2016). Fakat belirtmek gerekir ki; Amerikan Geçici Koruma Statüsü, ABD dışında bulunan ve ülkesindeki iç savaş, doğal afet ve diğer olağanüstü durumlardan kaçan kişilere Amerika’ya giriş izni veya göç etme hakkı vermemektedir (USCIS, 2016). ABD uygulamasına benzer şekilde Avustralya hukukunda düzenlenen Geçici Koruma Vizesi (Temporary Protection Visa) kitlesel akın durumlarında uygulanan bir koruma statüsü olmayıp, Avustralya’ya gerekli seyahat belgeleri olmadan gelen mültecilere verilen süreli bir ikamet iznidir (Crock & Bones, 2015: 8). Kitlesel akın durumlarında sığınmacıların korunması amacıyla uygulanmayan Amerikan Geçici Koruma Statüsü ve Avustralya Geçici Koruma Vizesi bu yönden ülkemizde açık kapı politikası ile birlikte Suriyeli sığınmacılar için uygulanan geçici koruma rejiminden farklılık göstermektedir. Yukarıda görüldüğü üzere devletlerin uyguladıkları geçici koruma rejimlerinin birbirinden farklı özellikleri vardır. Bu farklılıkların temel nedenlerinden biri de geçici korumayı tanımlayan ve uluslararası hukukta geçici korumayı emredici hükümler ile düzenleyen bir hukuki belgenin bulunmamasıdır (Ineli-Ciger, 2015 a: 200).

Yukarıda belirtilen farklara rağmen geçici koruma rejimlerinin bir takım ortak noktaları vardır. Bu ortak unsurlardan hareketle geçici korumayı tanımlamak mümkündür. Belki de geçici koruma uygulamalarının en önemli ortak noktası geçici koruma rejimlerinin geri göndermeme ilkesi (the principle of non-refoulement) üzerine kurul-

muş olmasıdır (Coles, 1978:199). Geçici koruma rejimleri genelde açık kapı politikaları ile birlikte uygulanmaktadır ve bu uygulamalarda esas olan devletlerin sığınma amaçlı olarak sınırlarına gelen kitleleri sınırlarından içeri alıp, bu göçmen ve mültecileri kitlesel akını yaratan savaş ve şiddet gibi nedenler son bulana kadar geldikleri ülkeye geri göndermemesidir (ExCom Conclusion No 22). Görüldüğü üzere, geçici koruma rejimleri sadece 1951 Cenevre Sözleşmesi'nin 1. maddesinde tanımlandığı üzere mültecileri değil, zorunlu göçmen olarak nitelendirilen daha geniş bir kitleyi korumaktadır (Fitzpatrick, 2000: 280). Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin 1967 Protokolü ile kapsamı genişletilen 1951 Cenevre Sözleşmesi'nin 1 (A) 2 maddesi mülteciyi şu şekilde tanımlamaktadır:

“İrki, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşünceleri yüzünden, zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan, ya da söz konusu korku nedeniyle, yararlanmak istemeyen; yahut tabiiyeti yoksa ve bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen her şahıs.”

Geçici korumadan yararlanan kişiler her devlet uygulamasında değişse de birçok örnekte geçici koruma sadece yukarıdaki maddede tanımlanan mültecilere değil, silahlı çatışma, yaygın şiddet, insan hakları ihlalleri ve doğal afet gibi nedenlerle ülkesinden kaçmak zorunda kalmış tüm kişilere koruma sağlamıştır. Bu unsurdan hareketle geçici koruma rejimlerinin temel işlevi kitlesel akın durumlarında silahlı çatışma, yaygın şiddet, insan hakları ihlalleri ve doğal afet gibi nedenlerle ülkesini terk etmek zorunda kalmış kişilerin güvenli bir yere erişimini teşvik etmek ve bu kişileri geldikleri ülkeye geri gönderilmekten korumak olarak kabul edilebilir.

Geçici koruma politikaları olağanüstü ve acil durumlarda uygulanan bir koruma biçimidir ve bu özelliğinden dolayı geçici koruma belirli bir zaman ile sınırlıdır (UNHCR Roundtable, 2012: 1-3). Savaş, yaygın şiddet ve insan hakları ihlalleri gibi kitleleri başka ülkelerde

sığınmaya iten nedenlerin son bulmasından sonra geçici korumadan yararlanan kişilerin topluca ülkelerine döneceği varsayımı söz konusudur (Akram & Rempel, 2004: 12, 13). Geçici koruma uygulamalarının bir diğer ortak özelliği de geçici korumadan yararlanan kişilere ve gruplara, 1951 Cenevre Sözleşmesi'nde öngörülen mülteci haklarının tamamının değil, daha sınırlı sayıda birtakım hakların verilmesidir (Akram & Rempel, 2004: 12). Geçici koruma rejimlerinde genellikle sığınmacıların yemek, su, giysi, güvenli bir barınak ve acil sağlık hizmetlerine erişim gibi temel ihtiyaçları karşılanırken geçici korumadan yararlananlara 1951 Cenevre Sözleşmesi'nde mülteciler için öngörülen tüm haklar tanınmaz. Görülmektedir ki, geçici koruma 1951 Cenevre Sözleşmesi'nin 1. maddesinde tanımlanan mültecilerden daha geniş bir kitleye sığınma hakkı tanınmasına rağmen, geçici korumadan yararlanan kişiler 1951 Cenevre Sözleşmesi'nde mültecilere tanınan hakların tamamından yararlanamamaktadır.

Belirlenen bu ortak noktaları yansıtan bir şekilde BMMYK geçici korumayı kitlesel göç hareketlerine cevaben devletlerin sığınmacıları geri göndermeden (non-refoulement) koruyup, onların temel ve acil ihtiyaçlarını karşıladıkları koruma biçimi olarak tanımlamıştır (UNHCR Guidelines, 2014: 2). Bu tanım gerçekten de yukarıda kısaca incelenen geçici koruma rejimlerinin ortak unsurlarını yansıtmakta ve geçici koruma kavramını başarılı bir şekilde tanımlamaktadır ve bu nedenle bu tanım bu makalede de benimsenmiştir.

Uluslararası Hukukta ve Bölgesel Hukukta Geçici Korumanın Genel Çerçevesi

Makalede daha önce de belirtildiği üzere, uluslararası hukuk alanında geçici korumayı emredici hükümler ile düzenleyen bir sözleşme veya anlaşma bulunmamaktadır. AB hukukunda ise geçici koruma 2001 yılında kabul edilmiş olan AB Geçici Koruma Direktifi ile düzenlenmekle birlikte bu direktif bugüne kadar uygulanmamıştır (İneli-Cığır, 2015 b: 225; İneli-Cığır, 2016: 1-33). AB Geçici Koruma Direktifi AB'ye üye devletlerin kitlesel akın durumlarında uygulayacakları geçi-

ci koruma politikalarında, geçici korumadan yararlanan kişilere sağlamları gereken asgari koşulları düzenlemektedir (AB Geçici Koruma Direktifi Giriş Kısmı Paragraf 23/ Preamble 23). Bu direktif geçici korumadan yararlanabilecekleri kişileri (AB Geçici Koruma Direktifi, madde 2), haklarını (AB Geçici Koruma Direktifi'nin 8. ve 16. maddeleri), geçici korumanın süresini (AB Geçici Koruma Direktifi, madde 4) ve geçici koruma rejiminin son bulmasını (Geçici Koruma Direktifi, madde 20-23) detaylıca düzenlemiştir. Fakat bu düzenleme şu anda AB üyesi devletler için yükümlülük doğurmamaktadır (Ineli-Ciger, 2016: 13).

AB iltica mevzuatındaki diğer direktiflerin aksine, Geçici Koruma Direktifi'nin uygulanabilmesi için AB Komisyonu ve Konseyinin katılımını içeren çetrefilli bir aktivasyon mekanizmasının işletilmesi gerekmektedir (Geçici Koruma Direktifi, madde 5). Bu direktifin uygulanabilir hale gelebilmesi için Avrupa Komisyonunun bir kitlesel akının varlığını tespit etmesi ve akabinde Geçici Koruma Direktifi'nin kimler için uygulanacağını belirleyen bir öneri hazırlaması gerekmektedir (Geçici Koruma Direktifi, madde 5). Eğer bu öneri Avrupa Konseyinde nitelikli çoğunluk tarafından kabul edilirse, Geçici Koruma Direktifi uygulanabilir hale gelerek AB üye devletleri açısından yükümlülük doğurmaya başlayacaktır (Geçici Koruma Direktifi, madde 5).

Sadece 2015 yılında AB'ye üye ülkelere deniz yoluyla bir milyonu aşkın göçmen ve mülteci ulaşmıştır (UNHCR, Refugees/Migrants Emergency Response– Mediterranean, 2015). Bu rakamlar, mülteci ve göçmenlerin Yunanistan ve İtalya'ya geliş hızı ve bu ülkelerin iltica kapasitesinin yetersizlikleri de dikkate alındığında 2015 ve 2016 yıllarında AB sınırlarına gelen mülteci ve göçmenlerin AB Geçici Koruma Direktifi'nin 5. maddesinde öngörülen kitlesel akın tanımına uyduğu açıktır (Ineli-Ciger, 2016: 1). Buna rağmen, Geçici Koruma Direktifi bugüne kadar uygulanmamıştır. AB Geçici Koruma Direktifi'nin uygulanmamasının başlıca nedenlerinden biri, AB üyesi devletlerin bu Direktif'in uygulanmasının Avrupa'yı göçmen ve mülteciler için bir

cazibe merkezi haline getirmesinden (pull factor) çekinmesidir (Ineli-Ciger, 2015 b: 233). Bunun bir diğer nedeni de, Direktif'in uygulanabilmesi için Avrupa Konseyinde aranan nitelikli oy çokluğu yöntemi olarak gösterilebilir (Ineli-Ciger, 2015 b: 233). Kitlesel akınlar en çok Yunanistan, İtalya ve Bulgaristan gibi AB'yi coğrafi açıdan çevreleyen devletler ile Almanya gibi göçmen ve mültecilerin çokça tercih ettikleri ülkeleri etkilemektedir. AB Geçici Koruma Direktifi'nin uygulanması bu Direktif'in 6. bölümünde öngörülen külfet paylaşımı hükümleri nedeniyle bu devletlerin sırtlandığı yükü azaltabilecek nitelikte olsa da, kitlesel akınlardan etkilenmeyen veya çok az etkilenen birçok AB üyesi devletin Geçici Koruma Direktifi'nin uygulanması için olumlu oy kullanması yakın gelecekte muhtemel değildir (Ineli-Ciger, 2015 b: 235, 236). Dolayısıyla bölgesel hukukta geçici korumayı düzenleyen ilk ve tek yasal düzenleme bugüne kadar uygulanmamıştır ve bu direktifin yakın gelecekte de uygulanması muhtemel değildir (Ineli-Ciger, 2015 b: 245). Sonuç olarak, uluslararası hukukta olduğu gibi bölgesel hukukta da geçici koruma ile ilgili bugün yürürlükte olan ve devletler için sorumluluk doğuran bir düzenleme bulunmamaktadır.

Uluslararası ve bölgesel hukukta geçici korumayı emredici hükümler ile düzenleyen ve bugün yürürlükte olan bir belgenin bulunmamasının önemli sonuçları vardır. Örneğin, bu tür bir düzenlemenin bulunmaması devletlerin geçici koruma politikalarını oluştururken ve uygularken özgür davranmalarına ve kitlesel akın durumlarında bazen de 1951 Cenevre Sözleşmesi'ne aykırı politikalar benimsemelerine neden olmaktadır (Thorburn, 1995: 462-464). Böyle bir düzenlemenin bulunmamasının başka bir sonucu ise geçici korumaya ilişkin birçok konunun bugün bile hala tartışma konusu olmasıdır. Çok tartışılan konularından birisi geçici koruma politikalarının 1951 Cenevre Sözleşmesi açısından bir ihlal oluşturup oluşturmadığı (Fitzpatrick, 2000: 280, 298; Ineli-Ciger 2015 a: 203-205) hususu iken, bir diğeri ise geçici koruma statüsü ile korunan kişilerin uluslararası hukuktan kaynaklanan haklarının neler olduğudur (Akram & Rempel, 2004: 14; Fitzpatrick, 2000: 289).

Geçici korumadan faydalanan kişilerin uluslararası hukuktan doğan haklarını belirlemek kolay olmamaktadır. Bunun temel nedeni geçici korumadan sadece 1951 Cenevre Sözleşmesi'nin 1. maddesinde tanımlandığı üzere mültecilerin değil silahlı çatışmadan, şiddet ve insan hakları ihlallerinden kaçan kişilerin ve hatta çevre mültecileri gibi uluslararası korumaya ihtiyaç duyan çeşitli grupların korunabilmesidir (UNHCR Roundtable, 2012: 3; Fitzpatrick, 2000: 295). Belirtilen bu grupların uluslararası hukukta farklı koruma rejimlerine tabi olması nedeniyle geçici korumadan yararlanan kişilerin uluslararası hukuktan doğan haklarını kesin ve açık olarak belirlemek kolay olmamaktadır.

Geçici koruma ile korunan kişilerin uluslararası hukuktan doğan haklarının belirlenmesi için ilk olarak uluslararası insan hakları sözleşmeleri incelenmelidir. Uluslararası Hukuk Derneğinin geçici koruma ile ilgili 2002 yılına ait raporu geçici korumadan yararlanan kişilerin korundukları devletlerde hukuka uygun şekilde bulunan yabancılar olarak Birleşmiş Milletler Genel Kurulunun 16 Aralık 1966 tarih ve 2200 A (XXI) sayılı kararıyla kabul edilmiş ve 23 Mart 1976 tarihinde yürürlüğe girmiş olan Uluslararası Medeni ve Siyasal Haklar Sözleşmesi ve diğer insan hakları sözleşmeleri kapsamındaki birçok haktan yararlanmaları gerektiğini belirtmektedir (ILA Report, 2002: 11). Bu görüşe paralel bir görüşü de Çiçekli, İnsan Hakları Komitesinin 15 no'lu Genel Yorumu'nun incelemesi sonucu şöyle dile getirmektedir: "İnsan Hakları Komitesine göre, Uluslararası Medeni ve Siyasal Haklar Sözleşmesi'nde düzenlenen haklar ilke olarak karşılıklılık ve vatandaşlık yada vatansızlık durumu gözetmeksizin herkes için geçerlidir." (Çiçekli, 2009: 171). Bu nedenle, geçici koruma politikaları uygulayan devletlerin yargı yetkisine giren tüm kişiler, ki buna o ülkede geçici korumadan yararlanan kimseler de dahildir, Uluslararası Medeni ve Siyasal Haklar Sözleşmesi ile korunan tüm haklardan yararlanmalıdır (Çiçekli, 2009: 171). Gerçekten de Uluslararası Medeni ve Siyasal Haklar Sözleşmesi gibi sadece taraf ülkelerin vatandaşlarını değil aynı zamanda o ülkedeki yabancıları da kapsamına alan uluslararası ve böl-

gesel insan hakları sözleşmeleri, geçici korumadan yararlanan kişilerin uluslararası hukuktan kaynaklanan haklarının belirlenmesinde önemli birer kaynaktır. Örneğin, Türkiye’de geçici korumadan yararlanan Suriyeliler ülkemizde yasal olarak bulunan ve korunan yabancılar olarak Türkiye’nin taraf olduğu Birleşmiş Milletler (BM) Genel Kurulunun 10 Aralık 1984 tarih ve 39/46 sayılı kararıyla kabul edilmiş ve 26 Haziran 1987 tarihinde yürürlüğe girmiş olan İşkenceye Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesi, Uluslararası Medeni ve Siyasal Haklar Sözleşmesi, BM Genel Kurulunun 16 Aralık 1966 tarihli ve 2200 A (XXI) sayılı kararıyla kabul edilmiş ve 3 Ocak 1976 tarihinde yürürlüğe girmiş olan Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Uluslararası Sözleşmesi ve daha da önemlisi Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi (AİHS) kapsamındaki birçok haktan yararlanabilmelidir.

Daha önce de belirtildiği gibi, genellikle geçici koruma süresince bireysel mülteci ve diğer uluslararası koruma statüsü belirleme işlemleri askıya alınmaktadır. Bu işlemlerin askıya alınması nedeniyle kitlesel akın ile bir ülkeye gelen sığınmacıların arasında kimlerin 1951 Sözleşmesi’nin 1. maddesinde tanımlandığı üzere mülteci olduğu belirlenememektedir. Buna rağmen, kitlesel akınlarda geçici korumadan yararlanan birçok kişinin 1951 Cenevre Sözleşmesi’nin 1. maddesinde tanımlandığı üzere mülteci olduğunu varsaymak yanlış olmaz. Örnek vermek gerekirse, Türk hukukunda mülteci ve şartı mülteci tanımları Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu’nda açıkça düzenlenmiş olsa da, kitlesel akın ile ülkemize sığınan ve geçici korumadan yararlanan Suriyelilerin arasında kimin şartlı mülteci olup olmadığının tespiti yapılmaması şu an mümkün değildir. Bunun nedeni geçici koruma rejiminin başlamasından günümüze Suriyelilerin bireysel iltica taleplerinin Türk makamlarınca değerlendirilmemesidir. Ülkemizin aksine bireysel iltica ve uluslararası koruma statüsü belirleme işlemleri, Avrupa devletlerince yürütülmektedir ve AB’ye üye ülkelere ait mülteci istatistikleri yukarıdaki argümanı destekler niteliktedir. Ülkesinden zorla yerinden edilen ve AB’nin 28 üye ülkesinde iltica talebinde bulunan Suriyelilerin %97’sine 2015 yılında mülteci statüsü, ikincil koruma

statüsü veya insani koruma statüsü verilmiştir. (Eurostat 75/2016, 2016). Bu Eurostat verisi de gösteriyor ki kitlesel akın durumlarında geçici korumadan yararlananların önemli bir bölümü mülteci olup 1951 Cenevre Sözleşmesi'nin kapsamına girmektedir. Bu nedenle, geçici korumadan yararlanan kişilerin uluslararası hukuktan doğan haklarının belirlenmesinde 1951 Cenevre Sözleşmesi de dikkate alınmalıdır (Hathaway & Neve, 1997: 159, 160).

1951 Cenevre Sözleşmesi'nin mültecilere sağladığı haklar üç ana başlığa ayrılmıştır: Sözleşme'nin tarafı ülkede 'hukuka uygun olarak kalan mültecilerin hakları', 'hukuka uygun olarak bulunan mültecilerin hakları' ve 'hukuka uygun veya aykırı olarak bulunmalarına bakılmaksızın tüm mültecilerin hakları' (Çiçekli, 2009: 173). Bu ayırmadan yola çıkarak Hathaway ve Neve, kitlesel akınlarda bireysel mülteci statüsü belirleme işlemlerini yürütmenin çoğu zaman mümkün olmadığını ve farklı devletlerde geçici korumadan yararlanan birçok kişinin mülteci olması ihtimalini de göz önünde bulundurarak, şu sonuca varmıştır: kitlesel akın durumlarında geçici korumadan yararlanan kişilere, bireysel koruma statüsü belirleme işlemleri başlayana kadar, asgari olarak 1951 Cenevre Sözleşmesi'nde öngörülen Sözleşme'nin tarafı ülkede 'hukuka uygun veya aykırı olarak bulunmalarına bakılmaksızın tüm mültecilerin hakları' verilmelidir (Hathaway & Neve, 1997: 159, 160). Bu kategorideki haklardan yararlanabilmek için mültecilerin sığınılan devlete hukuka uygun bir şekilde gerekli seyahat dökümanı ile gelmiş olmaları veya bu ülkede yasal olarak bulunmaları gibi bir zorunluluk yoktur (Hathaway, 2005: 278).

Burada sorulması gereken soru 1951 Cenevre Sözleşmesi'nde belirtilen Sözleşme'ye taraf bir ülkede hukuka uygun veya aykırı olarak bulunmalarına bakılmaksızın tüm mültecilerin haklarının neler olduğudur. Bu konuda literatürde bir görüş birliği olmamasına rağmen, bu kategoriye giren hakların: Sözleşme'nin 3. maddesinde belirtilen ayırım gözetme yasağı, 4. maddesinde belirtilen din hürriyetine saygı ilkesi, 22. maddesinde belirtilen eğitim hakkı, 27. maddesinde belirtilen kimlik belgesi edinme hakkı, 31. maddesinde belirtilen sadece

yasa dışı giriş nedeniyle cezalandırılmama hakkı ve Sözleşme'nin 33. maddesinde belirtilen geri gönderme yasağı olduğu kabul edilebilir (Slingenberg, 2014: 106; Çiçekli, 2009: 174). Eğer geçici koruma politikaları uygulayan devletler, geçici korumadan yararlanan kişilerin yukarıda sayılan bu haklarını gözetir, temel ve acil ihtiyaçlarını karşılar, temel insan haklarına saygı gösterir ve geri göndermeme (non-refoulement) ilkesini gözetirlerse, bu koruma rejimi teoride 1951 Cenevre Sözleşmesi'ne ve uluslararası hukuka aykırı olmayacaktır (İneli-Cığır 2015 a: 203-205). Bunlar dışında bir koruma rejiminin uluslararası hukuka uygunluğunu etkileyen başka kriterler de mevcuttur. Makalenin son bölümünde bu kriterler daha detaylı biçimde incelenecek ve uluslararası hukuka uygun bir geçici koruma politikasının unsurları belirlenecektir.

Uluslararası Hukuka Uygun Bir Geçici Koruma Politikası Nasıl Olmalıdır?

Genel Olarak

İlk olarak, uluslararası hukuka uygun bir geçici koruma politikasının ne olduğunun açıklanması gerekir. Daha önce belirtildiği üzere geçici koruma politikalarının oluşturulması ve uygulanmasında insan hakları sözleşmelerinin ve 1951 Cenevre Sözleşmesi'nin dikkate alınması gerekmektedir. Uluslararası Hukuk Derneğinin bu konuyla ilgili raporunda "*Günümüzde uluslararası hukuk, devletlerin geçici korumayı düzenleme serbestisine bazı sınırlamalar getirse de tek bir modeli teşvik etmiyor.*" denilmektedir (ILA Report, 2002: 2). Gerçekten de, geri göndermeme prensibi gibi uluslararası örf ve adet hukuku kuralı haline gelmiş ilkeler (Lauterpacht & Bethlehem, 2001: 149; Goodwin-Gill & McAdam, 2007: 347, 354) ve evrensel insan hakları, devletlerin geçici koruma politikalarını oluştururken ve uygularken dikkate alması gereken hukuk kurallarını oluşturmaktadır. Bu makalede uluslararası hukuka uygun bir geçici koruma rejiminin unsurlarının belirlenmesindeki temel amaç önerilen unsurların oluşturduğu geçici koruma

politikasının 1951 Cenevre Sözleşmesi'ne aykırı olmaması, bu koruma rejiminin geçici korumadan yararlanan kişilerin temel insan haklarını ve bugün örf ve adet hukuku haline gelmiş geri göndermeme ilkesini gözetmesidir. Bu hususlar göz önünde bulundurularak, bu bölümde uluslararası hukuka uygun bir geçici koruma rejiminin unsurları uluslararası örf ve adet kuralları, uluslararası insan hakları sözleşmeleri ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM) kararları gibi uluslararası mahkeme kararları ve doktrin dikkate alınarak belirlenmiştir.

Geçici korumanın nasıl düzenlenmesi ve uygulanması gerektiğini ve geçici korumanın uluslararası hukuka uygunluğunu bütün olarak ele alan bir uluslararası veya bölgesel mahkeme kararı bulunmamakla birlikte, geçici koruma ile ilgili birtakım bağlayıcı olmayan düzenlemeleri BMMYK İcra Komitesi Sonuç Kararları'nda (ExCom Conclusion No 19; ExCom Conclusion No 22; ExCom Conclusion No 100), BMMYK tarafından 2014 yılında yayınlanmış Geçici Koruma Kılavuz İlkeleri'nde (UNHCR, 2014) ve Uluslararası Hukuk Derneğinin Geçici Koruma ile ilgili Kılavuz İlkeleri ve Raporu'nda (ILA Report, 2002) bulmak mümkündür. Bu belgeler bağlayıcı olmasalar da, içerdikleri ilkeler geçici koruma politikaları uygulayan devletler için önemli bir rehber kaynak teşkil etmektedir. Bu nedenle bu kaynaklar aşağıdaki unsurların belirlenmesinde dikkate alınmıştır.

Belirtmek gerekir ki; bir devletin uygulamakta olduğu geçici koruma politikasının uluslararası hukuka uygunluğunu belirleyebilmek için o devletin taraf olduğu sözleşmeler incelenmelidir. Bu tür ülke bazında bir değerlendirme bu makalede yapılmadığı için, aşağıdaki unsurlar uluslararası hukuka uygun bir geçici korumanın sadece ana hatlarını belirlemektedir ve birçok unsur bu listeye eklenebilir.

Uluslararası Hukuka Uygun Bir Geçici Koruma Politikasının Unsurları

Geri Göndermeme İlkesinin Gözetilmesi

Bugün geri göndermeme (the principle of non-refoulement) ilkesinin bir örf ve adet hukuku kuralı teşkil ettiği çoğunlukla kabul gören bir görüştür (Kâlin ve diğerleri, 2011: 1344, 1345; Goodwin-Gill & McAdam, 2007: 347, 354, UNHCR, 2014: 4). 1951 Cenevre Sözleşmesi'nin 33. maddesi geri göndermeme ilkesini şu şekilde düzenlemektedir:

“Hiçbir taraf devlet, bir mülteciyi, ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir sosyal gruba mensubiyeti veya siyasi fikirleri dolayısıyla hayatı ya da özgürlüğü tehdit altında olacak ülkelerin sınırlarına, her ne şekilde olursa olsun geri göndermeyecek veya iade (“refouler”) etmeyecektir.”

Bu ilke kitlesel göçmen ve mülteci akınlarında da mutlak olarak gözetilmelidir; eğer bir devlet kitlesel akını yönetmek için geçici koruma rejimi uyguluyor ve bireysel iltica başvurularının değerlendirmesini askıya alıyorsa, geçici korumadan yararlanan kişilerin mülteci olarak varsayıp, bireysel iltica başvuruları değerlendirmeleri başlayana kadar geri göndermeme ilkesinden yararlanabilmeleri gerekir (ExCom Conclusion No 6; ExCom Conclusion No 79; Goodwin-Gill & McAdam, 2007: 233; Lauterpacht & Bethlehem, 2001: 116-118).

Geri göndermeme ilkesinin kaynağı sadece 1951 Cenevre Sözleşmesi'nin 33. maddesi değildir ve son yıllarda hızlı bir gelişme gösteren insan hakları hukuku bu ilkenin kapsamını genişletmiştir (Goodwin-Gill & McAdam, 2007: 285). Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 3. maddesi işkence yasağını *“hiç kimse işkenceye, gayri insani yahut onur kırıcı ceza veya muameleye tabi tutulamaz”* demek suretiyle düzenlemiştir. AİHM'nin *Soering Kararı*'ndan itibaren oluşan içtihadına göre *“bir kişinin sınır dışı edildiğinde gönderildiği ülkede AİHS madde 3'e aykırı muamele göreceğine dair gerçek bir risk varsa, bu AİHS'nin 3. maddesinin ihlalini doğurur”* (*Soering v. UK*, 1989: para 91; *Chahal v UK*, 1997: para 114). AİHM'nin 2012 yılında

verdiği *Hirsi* kararı AİHS'nin 3. maddesinden kaynaklanan bu korumayı bir adım daha genişletmiştir (*Hirsi Jamaa and Others v Italy*, 2012). *Hirsi* davasında başvuruçular Libya'dan İtalya'ya botlarla geçiş yapmak isteyen bir grup Eritre ve Somali vatandaşı idi. Başvuruçular İtalyan Gümrük ve Sahil Güvenlik gemileri ve bu gemilerdeki İtalyan yetkililer tarafından açık denizde durdurulup, iltica talebinde bulunmalarına izin verilmeden Libya'ya geri gönderildiklerini iddia etmişlerdir (*Hirsi Jamaa and Others v Italy*, 2012: para 9-15, 85). Başvuruçular, Libya'da gayri insani yahut onur kırıcı ceza veya muameleye uğrama risklerinin olduğunu ve Libya tarafından Somali ve Eritre'ye geri gönderilmelerinin muhtemel olduğunu iddia ederek, AİHS'nin 3. maddesinin ihlal edildiğini savunmuşlardır (*Hirsi Jamaa and Others v Italy*, 2012: para 85). Dava sonucunda başvuruçuların bu iddiaları AİHM tarafından yerinde bulunmuş ve Mahkeme İtalya'nın açık denizlerdeki bu geri itme-gönderme (push back) politikasının AİHS'nin 3. maddesini ihlal ettiğini tespit etmiştir (*Hirsi Jamaa and Others v Italy*, 2012: para 88). AİHS taraf devletlerin yetki alanına giren tüm kişileri yani mültecileri, sığınmacıları, geçici korumadan yararlanan kişileri ve göçmenleri ayırım gözetmeden korumaktadır (AİHS madde 1). AİHM *Hirsi* kararında iltica talebinde bulunmak isteyen kişilerin açık denizde durdurulup, koruma ve iltica talepleri değerlendirilmeden işkence, gayri insani yahut onur kırıcı ceza veya muameleye uğramaları muhtemel olan bir ülkeye geri gönderilmelerini AİHS'ye aykırı bulmuştur. Görülmektedir ki, AİHM içtihatlarıyla zenginleşen insan hakları hukuku geçici korumadan yararlanan kişiler de dahil olmak üzere bir devletin yetki alanına giren tüm kişilerin, işkence, gayri insani yahut onur kırıcı ceza veya muamele riski olan bir ülkeye gönderilmesini yasaklamıştır. AİHS'nin 3. maddesi gibi Uluslararası Medeni ve Siyasal Haklar Sözleşmesi'nin 7. maddesi ve İşkenceye Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesi'nin 3. maddesi de işkenceyi yasaklamaktadır. Bu sözleşmelerin yaptırım mekanizmalarını oluşturan İnsan Hakları Komitesi ve İşkenceye Karşı Komitenin kararları da geri göndermeme ilkesinin gelişmesinde önemli rol oynamıştır (Hurwitz, 2009: 201;

Nowak, 2005: 157-192). Özetlemek gerekirse, kitlesel akın durumlarında geçici koruma politikaları uygulayan devletler geri göndermeme ilkesini mutlak surette gözetmek zorundadır.

Geçici Korumanın Makul Bir Süreyle Sınırlı Tutulması

Geçici koruma politikalarının uluslararası hukuka uygunluğunu belirleyen önemli bir kriter de geçici korumanın süresidir. Nihayetinde geçici koruma politikalarının uygulanması, bir ülkede geçici korumadan yararlanan mültecilerin 1951 Cenevre Sözleşmesi'nde öngörülen tüm haklardan yararlanamaması anlamına gelmektedir. Bu sürenin sınırlandırılmayıp onlarca yıl sürmesi şüphesiz ki 1951 Cenevre Sözleşmesi'ne ve bu Sözleşme'nin ruhuna aykırı olacaktır. Hathaway ve Neve de bu konuda süresiz bir geçici korumanın insani olmayacağı görüşündedir (Hathaway & Neve, 1997: 181).

Kitlesel akını başlatan silahlı çatışma, yaygın şiddet veya insan hakları ihlalleri bazen uzun yıllar sürebilmektedir, bu ihtimali göz önünde bulundurarak, geçici korumayı makul bir süre ile sınırlandırmak gerekmektedir (Hathaway & Neve, 1997: 181; Fitzpatrick, 2000: 302). Burada sorulması gereken soru bu makul sürenin ne olması gerektiğidir (Hathaway & Neve, 1997: 181). Hathaway ve Neve bu sürenin devletlerin bireysel mülteci statüsü belirleme mekanizmalarının işleyebilir hale gelmesine ve mümkünse kitlesel akını başlatan nedeninin son bulmasına izin verir şekilde belirlenmesi gerektiğini, bunun yanında geçici korumadan yararlanan kişilerin psikolojisinin de dikkate alınması gerektiğini belirtmiştir (Hathaway & Neve, 1997: 182). Değişik ülkelerde farklı grupların korunması için uygulanan tüm geçici koruma politikaları için geçerli tek bir süre belirlemek mümkün olmasa da (Hathaway & Neve, 1997: 182) geçici korumanın en çok üç yıl sürmesi gerektiği AB Geçici Koruma Direktifi ve Uluslararası Hukuk Derneği tarafından benimsenmiştir (AB Geçici Koruma Direktifi madde 4; ILA Report, 2002: 14). Hathaway ve Neve, bu sürenin belirlenmesi için sosyal bilimler alanında detaylı bir araştırma yapılması gerektiğine dikkat çekmekle birlikte bu maksimum sürenin

beş yıl olarak belirlenebileceğini savunmaktadır (Hathaway & Neve, 1997: 182). Belirli bir süre ile sınırlandırılmayan bir koruma politikası geçici olma niteliğini yitirecek ve geçici koruma ile korunmakta olan mülteciler için hak kaybı yaratacaktır. Bu nedenle kitlesel akın ile gelen göçmen ve mültecilerin sayısı, bu akını tetikleyen nedenler ve geçici koruma rejimi uygulayan ülkenin özellikleri dikkate alınarak geçici korumaya bir süre sınırı getirilmelidir.

Geçici Korumadan Yararlanan Kişilerin Haklarının Tanınması

Makalenin ikinci bölümünde Hathaway'ın görüşünden hareketle 1951 Cenevre Sözleşmesi'ne aykırı olmayan bir geçici koruma politikasının, geçici korumadan yararlananlara 1951 Cenevre Sözleşmesi'nin 3, 22, 27, 31 ve 33. maddelerinde öngörülen hakları sağlaması gerektiği savunulmuş idi. Bununla birlikte, makalenin ikinci bölümünde geçici korumadan yararlanan kişilerin evrensel insan hakları sözleşmelerinde korunan temel insan haklarından yararlanmaları gerektiği belirtilmişti. Bu argümanlar, çeşitli yargı kararları ve bu bölümün başında sayılmış çeşitli kılavuz ilkelerinin analizi sonucunda uluslararası hukuka uygun bir geçici koruma politikasının aşağıda sayılan hakları geçici korumadan yararlanan kişilere sağlaması gerektiği sonucuna ulaşılmıştır.

- Ayrım gözetmemeye dayalı insani muamele görme hakkı (1951 Cenevre Sözleşmesi madde 3; UNHCR, 2014: 4; Geçici Koruma Direktifi madde 3(2); ILA Report, 2002: 5)
- Din ve vicdan özgürlüğü hakkı (1951 Cenevre Sözleşmesi madde 4; İnsan Hakları Evrensel Sözleşmesi madde 18; Uluslararası Medeni ve Siyasal Haklar Sözleşmesi madde 18; AIHS madde 9)
- Kimlik belgelerine ulaşım hakkı (1951 Cenevre Sözleşmesi madde 27; İnsan Hakları Evrensel Sözleşmesi madde 6; Uluslararası Medeni ve Siyasal Haklar Sözleşmesi madde 16)
- Sığınılan ülkeye yasa dışı giriş nedeniyle cezalandırılmama hakkı (1951 Cenevre Sözleşmesi madde 31) (İlgili İngiliz Mahkeme Kararı

için bkz. R v Uxbridge Magistrates' Court and another, ex parte Adimi R v Secretary of State for the Home Department and another, ex parte Sorani R v Secretary of State for the Home Department and another, ex parte Kazıu - [1999] All ER (D) 914)

- Geri göndermeme ilkesinin gözetilmesi (1951 Cenevre Sözleşmesi madde 33; AİHS madde 3; İşkenceye Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesi madde 3; Uluslararası Medeni ve Siyasal Haklar Sözleşmesi madde 7) (ilgili AİHM kararları için *Vilvarajah and Others v. UK*, 1991; *Chahal v UK*, 1997; *Salah Sheekh v. The Netherlands*, 2007; *Hirsi Jamaa and Others v Italy*, 2012)

- Eğitim hakkı (İnsan Hakları Evrensel Sözleşmesi madde 26; Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Uluslararası Sözleşmesi madde 13; AİHS Protocol No 1 madde 2; 1951 Cenevre Sözleşmesi madde 22)

- Geçici korumadan yararlanan kişilerin insan haysiyetine uygun bir yaşam sürdürebilmeleri için yemek, su, barınak, acil sağlık hizmetlerine ulaşım gibi temel ihtiyaçlara erişim hakkı (Hathaway & Neve, 1997: 161; ExCoM Conclusion No 22; İnsan Hakları Evrensel Sözleşmesi madde 25; Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Uluslararası Sözleşmesi madde 11) (ilgili AİHM kararı için bkz. *M.S.S v. Belgium v. Greece*, 2011: para 249-255, 263-264; *Tarakhel v. Switzerland*, 2014)

- Hareket ve seyahat özgürlüğü hakkı ve bu hakkın ancak belirli durumlarda insan hakları hukukuna uygun olarak sınırlandırılabilmesi (Uluslararası Medeni ve Siyasal Haklar Sözleşmesi madde 9, 10 ve 12; AİHS madde 5; ExCoM Conclusion No 22; UNHCR, 2014:5) (ilgili yargı kararları için bkz. *Erdem v. Germany*, 2001; *Kadem v Malta*, 2003; *Singh v. Czech Republic*, 2005; *Raza v. Bulgaria*, 2010; *Suso Musa v Malta*, 2013).

Geçici korumadan yararlanan kişiler yukarıda sayılan haklar dışında ulusal mahkemelere erişim hakkı, sosyal yardıma erişim hakkı, çalışma hakkı ve çocukların korunmasına dair birçok temel haktan uluslararası hukuk çerçevesinde yararlanabilmelidirler. Bu haklar makede derinlemesine incelenmemiştir. Ayrıca belirtmek gerekir ki,

geçici korumadan yararlanan kişilerin uluslararası hukuktan doğan haklarının tam olarak belirlenebilmesi için, geçici koruma rejimini uygulayan devletin taraf olduğu bölgesel ve uluslararası sözleşmelerin detaylı bir analizi yapılmalıdır. Bunu belirttikten sonra, yukarıda kısaca listelenen hakların geçici korumadan yararlanan kişilere sağlanması o rejimin uluslararası hukuka uygunluğuna dair karine yaratabilir.

Geçici Korumanın Sona Erdirilmesinin Objektif Kriterlere Dayandırılması

Geçici korumanın sona ermesi yasalarla açık şekilde düzenlenmeli ve objektif hukuki kriterlere bağlanmalıdır (Fitzpatrick, 1999: 345). Kitleli akınlarda geçici korumadan yararlanan kişiler arasında 1951 Sözleşmesi'nde tanımlandığı üzere mültecilerin de olduğu dikkate alınarak geçici koruma rejiminin sonlandırılması ve geçici korunan toplulukların menşe ülkeye dönüşünün düzenlenmesinde 1951 Cenevre Sözleşmesi'nin 1 (C) maddesinde düzenlenen mülteciliğin son bulması ile ilgili hükümler dikkate alınmalıdır (UNHCR, 2013: para 24). Menşe ülkedeki koşulların düzelmesi durumunda mülteci statüsünün sona ermesini 1951 Cenevre Sözleşmesi madde 1 (C) (5) ve 1 (C) 6 aşağıdaki şekilde düzenlemektedir (Çiçekli, 2009: 73).

“1(C) Yukarıdaki kısım A'da belirtilen hükümlerin kapsamına giren her kişi eğer:

(...)

(5) Mülteci tanınmasını sağlayan koşullar ortadan kalktığı için vatandaş olduğu ülkenin korumasından yararlanmaktan sakınmaya artık devam edemezse;

İşbu fıkra, vatandaşı olduğu ülkenin himayesinden yararlanmayı reddetmek için önceden geçerli zulme ait haklı sebepler ileri sürebilen, bu maddenin A(1) Kısımının kapsamına giren bir mülteciye tatbik olunmayacaktır;

(6) Tabiiyetsiz olup da, mülteci tanınmasını yol açan koşullar ortadan kalktığı için, normal ikametgahının bulunduğu ülkeye dönebilecek durumda ise;

Ancak işbu fıkra, normal ikametgahının bulunduğu ülkeye dönmeyi reddetmek için önceden maruz kaldığı zulme bağlı haklı sebepler ileri sürebilen, bu maddenin A(1) kısmının kapsamına giren bir mülteciye uygulanmayacaktır.

Bu kişiye, işbu sözleşmenin uygulanması sona erecektir.”

Bu hüküm menşe ülkede meydana gelen ve mülteci statüsünün verilme nedeni olan zulüm riskini ortadan kaldıran esaslı bir değişiklik durumunda, mülteci statüsünün belirli kişiler veya gruplar için sona ermesini düzenlemektedir. 1951 Cenevre Sözleşmesi madde 1 (C) (5) ve 1(C) 6'nın geçici korumanın sonlandırılması için referans alınması gereken bir düzenleme olduğu birçok akademisyen tarafından kabul görmüştür (Kneebone & O'Sullivan, 2011: 486, 501; Fitzpatrick & Bonoan, 2003; İneli-Ciger, 2014: 33, 34). BMMYK menşe ülkede meydana gelen ve zulüm riskini ortadan kaldıran esaslı değişikliğe örnek olarak silahlı çatışmanın sona ermesi ve barışın sağlanması ile menşe ülkedeki yönetimin tamamen değişmesini örnek göstermektedir (UNHCR, 2013: para 11).1951 Cenevre Sözleşmesi madde 1 (C) (5) ve 1(C) 6'ya göre bir mültecinin veya mülteci grubunun mülteci statüsünün sona ermesi için: menşe ülkedeki değişikliğin temel (fundamental) ve kalıcı (durable) olması ve menşe ülkenin kendi vatandaşlarına koruma verebilecek durumda olması lazımdır (ExCom Conclusion No 69; Kneebone & O'Sullivan, 2011: 524). Bu değerlendirme yapılırken şu sorular sorulmalıdır: “a) Menşe ülkede temel idari görevleri yerine getirebilen bir yönetim var mı? b) Menşe ülkede işleyen bir hukuk ve adalet sistemi var mı? ve c) Geri dönecek olan mülteciler menşe ülkede temel insan haklarından yararlanabilecekler mi? (UNHCR, 2013: para 15, 16). Bunlara ek olarak, bu hükümlerin uygulanabilmesi için menşe ülkedeki insan hakları durumunun iyileşmesi ve silahlı çatışmayı sona erdiren bir barış antlaşması varsa bu antlaşmanın hükümlerinin uygulanıyor olması gerekmektedir (UNHCR, 2013: para 13-15). Mülteci Sözleşmesi madde 1 (C) (5) ve (6)'daki bu düzenlemeye paralel olarak, geçici korumanın son bulması kitlesel akını tetikleyen nedenin büyük ölçüde son bulmasına ve

menşe ülkedeki bu değişikliğin esaslı ve kalıcı olmasına bağlanabilir (UNHCR, 2014: 5).

Geçici korumanın sonlandırılması ve geçici korumadan yararlanan toplulukların menşe ülkeye dönüşünün düzenlenmesinde geri göndermeme (the principle of non-refoulement) ilkesi ve BMMYK tarafından geliştirilen “güvenli ve haysiyetli geri dönüş” (return in safety and dignity) ilkesi de gözetilmelidir (UNHCR, 2001:para 20; Fitzpatrick & Bonoan, 2003: 514, 523). Bu ilkelerin gözetilmesi ile birlikte geçici korumanın son bulmasının ardından geçici korumadan yararlanmış kişilere bireysel mülteci ve uluslararası koruma statüsü belirleme işlemlerine erişim verilirse, bu zorunlu erken dönüş ihtimalini ve geri göndermeme ilkesinin olası ihlallerini azaltacaktır (Fitzpatrick & Bonoan, 2003: 514, 522, 523). Sonuç olarak, bir geçici koruma rejiminin sona ermesi 1951 Cenevre Sözleşmesi’nin madde 1 (C) (5) ve 1(C) 6’da belirtilen düzenlemeye paralel bir şekilde yapılır, bu düzenlemede geri göndermeme ve “güvenli ve haysiyetli geri dönüş” ilkeleri gözetilir ve bu koruma rejiminin sona ermesinden sonra geçici korunan kişilere bireysel mülteci ve uluslararası koruma statüsü belirleme işlemlerine erişim verilirse böyle bir düzenleme uluslararası hukuka ve 1951 Cenevre Sözleşmesi’ne uygun olacaktır.

Sonuç

Geçici koruma, göç akınlarının yönetiminde ve silahlı çatışma, yaygın şiddet ve insan hakları ihlallerinden kaçan milyonların korunmasında tarihte önemli rol oynamış bir koruma biçimi olmakla birlikte, günümüzde de bu önemini muhafaza etmektedir. Bugün Türkiye’de sayısı 2.7 milyonu aşkın Suriyeli geçici koruma politikası ile korunmaktadır. Geçici korumanın bu önemine rağmen, geçici korumayı tanımlayan ve emredici hükümler ile düzenleyen uluslararası hukuki bir belge bulunmamaktadır. Bu durum uluslararası hukukta geçici koruma ile ilgili bir hukuk boşluğu yaratmakta ve devletlerin geçici koruma politikalarını şekillendirirken, yasalaştırırken ve uygularken çoğunlukla özgür davranmalarına neden olmaktadır. Bu boşluğun bir sonucu o-

arak çeşitli devletler geçici korumadan yararlanan kişilerin vasıfları, geçici korumanın süresi, sona ermesi ve bu statüden yararlananların hak ve yükümlülükleri gibi konularda birbirinden farklı düzenlemeler getirmiş ve bu düzenlemeler bazen de 1951 Cenevre Sözleşmesi'ne aykırı olmuştur.

Bu makalede, devletlerin geçici koruma ile ilgili konuları düzenlerken tamamen özgür olmadıkları ve uluslararası hukukun devletlerin bu yetkisine belirli sınırlar getirdiği ortaya konulmuştur. Bu sınırları uluslararası örf ve adet hukuku kuralları ve uluslararası insan hakları sözleşmeleri oluşturmaktadır. Makalede ayrıca devletlerin, geçici korumadan yararlanan kişilerin önemli bir bölümü çoğunlukla 1951 Cenevre Sözleşmesi'nin 1. maddesinde tanımlandığı üzere mültecilerin oluşturduğunu da göz önünde bulundurarak, geçici koruma politikalarını şekillendirirken 1951 Cenevre Sözleşmesi hükümlerini de dikkate almaları gerektiği savunulmuştur. Bu ilkelerden yola çıkarak, doktrin ve BMMYK Geçici Koruma Kılavuz ilkeleri gibi geçici koruma ile ilgili rehber kaynakların ve çeşitli AİHM kararlarının incelenmesi sureti ile uluslararası hukuka uygun bir geçici koruma politikasının unsurları bu makalede şu şekilde belirlenmiştir:

Kitlesel akın durumlarında ve geçici koruma politikalarının uygulanmasında geri göndermeme ilkesine mutlak olarak saygı gösterilmeli ve geçici koruma makul bir süre ile sınırlandırılmalıdır. Geçici korumadan yararlanan kişilere ayırım gözetmemeye dayalı insani bir muamele gösterilmeli ve geçici korumadan yararlananların insan haysiyetine uygun bir yaşam sürdürülebilmeleri için yemek, su, barınak ve acil sağlık hizmetlerine erişim gibi temel ihtiyaçları karşılanmalıdır. Geçici korumadan yararlanan kişilerin din ve vicdan özgürlüklerine ve eğitim hakkına saygı gösterilmelidir. Bu kişilere kimlik belgeleri verilmeli, bu kişilerin hareket ve seyahat özgürlükleri sadece belirli durumlarda insan hakları hukukuna uygun olarak sınırlandırılmalı ve bu kişiler sığınılan ülkeye yasa dışı girişleri nedeniyle cezalandırılmamalıdır. Geçici korumadan yararlanan kişiler sayılan bu haklar dışında diğer temel insan haklarından da istifade etmelidir. Bu unsurlara ek olarak, geçici

koruma rejimlerinin sonlandırılması 1951 Cenevre Sözleşmesi madde 1 (C) (5) ve 1(C) 6'da belirtilen düzenlemeye paralel bir şekilde ve geri göndermeme ilkesi gözetilerek objektif hukuki kriterlerle düzenlenmelidir. Bu unsurları taşıyan bir geçici koruma rejimi karine olarak 1951 Cenevre Sözleşmesi'ni ve geçici korumadan yararlanan kişilerin temel insan haklarını ihlal etmeyecek ve bugün örf ve adet hukuku haline gelmiş geri göndermeme ilkesini gözetecektir. Bunlar makalede belirlenen ana ilkeler olsa da, daha önce de belirtildiği gibi, uygulamada bir geçici koruma rejiminin uluslararası hukuka uygunluğunun analiz edilmesi için o ülkenin taraf olduğu uluslararası sözleşmeler, bu sözleşmelerdeki çekinceler ve kitlesel akının özellikleri dikkate alınarak detaylı bir inceleme yapılmalıdır.

Kaynakça

- AB Geçici Koruma Direktifi Council Directive 2001/55/EC of 20 July 2001 on minimum standards for giving temporary protection in the event of a mass influx of displaced persons and on measures promoting a balance of efforts between member states in receiving such persons and bearing the consequences thereof, OJ L 212/12, 7 August 2001.
- Akram, S. M. & Rempel, T. (2004), "Temporary Protection as an instrument or Implementing the Right of Return of Return for Palestinian Refugees", Boston University International Law Journal, No:22(1), p.1.
- Amnesty International (1997), "Bosnia-Herzegovina: "Who's Living in My House?": Obstacles to the Safe Return of Refugees and Displaced People" 19 March 1997, EUR 63/001/1997.
- Bauloz, C., Ineli-Ciger, M., Singer, S.& Stayanova V. (2015), *Seeking Asylum in the European Union: Selected Protection Issues Raised by the Second Phase of the Common Asylum System*, Brill Publishing, Leiden, Boston.
- Coles G. J. L. (1978), "Temporary Refuge and the Large Scale Influx of Refugees", Australian Yearbook of International Law, No:8, p.189.

- Crock, M.& Bones, K. (2015), "Australian Exceptionalism: Temporary Protection and the Rights of Refugees", *Melbourne Journal of International Law*, No: 16, p. 1.
- Çiçekli, B. (2009), *Uluslararası Hukukta Mülteciler ve Sığınmacılar*, Seçkin Yayınevi, Ankara.
- Davies, S. E. (2008), *Legitimising Rejection International Refugee Law in Southeast Asia*, Martinus Nijhoff Publishers, Leiden.
- Durieux, J. F. & McAdam, J. (2004), "Non-refoulement Through Time: The Case for a Derogation Clause to the Refugee Convention in Mass Influx Emergencies", *International Journal of Refugee Law* No:1 6(1), p.17.
- Edwards, A. (2005), "Human Rights, Refugees, and the Right 'to Enjoy' Asylum", *International Journal of Refugee Law*, No:17(2), p. 293.
- Edwards, A. (2012), "Temporary Protection, Derogation and the 1951 Refugee Convention", *Melbourne Journal of International Law* No:13, p. 595.
- Eurostat <http://ec.europa.eu/eurostat/documents/2995521/7233417/3-20042016-AP-EN.pdf/05/05/2016>.
- ExCom Conclusion No 14 (XXX) 'General' (1979).
- ExCoM Conclusion No 19 (XXXI) 'Temporary Refuge' (1979).
- ExCoM Conclusion No 22 (XXXII) 'Protection of Asylum Seekers in Situations of Large Scale Influx' (1981).
- ExCom Conclusion No 6 (XXVIII) 'Non-Refoulement' (1977).
- ExCom Conclusion No 65 (XLII) 'General Conclusion on International Protection' (1991).
- ExCom Conclusion No 69 (XLIII) 'Cessation of Status' (1992).
- ExCom Conclusion No 79 (XLVII) 'General' (1996).
- ExCom Conclusion No 81 (XLVII) 'General' (1997).
- ExCom Conclusion No 100 (LV) 'Conclusion on International Cooperation and Burden and Responsibility Sharing in Mass Influx Situations' (2004).
- Fitzpatrick, J. (2000), "Temporary Protection of Refugees: Elements of a Formalized Regime" 92 (2) *American Journal of International Law*, No: 92(2), p. 279.

- Fitzpatrick, J. (1999), "The End of Protection: Legal Standards For Cessation of Refugee Status and Withdrawal of Temporary Protection", *Georgetown Immigration Journal*, No:13, p. 343.
- Fitzpatrick, J. & Bonoan, R. (2003), "Cessation of Refugee Protection" E. Feller, V. Türk, F. Nicholson (Eds), *Refugee Protection in International Law UNHCR's Global Consultations on International Protection*, CUP, Cambridge, p. 491.
- Goodwin-Gill, G. S. & McAdam, J. (2007), *The Refugee in International Law*, 3rd edn, OUP, Oxford.
- Hathaway, J. C. & Neve, R. A. (1997), "Making International Refugee Law Relevant Again: A Proposal for Collectivized and Solution-Oriented Protection" *Harv. Hum. Rts. J.* No:10, p.115.
- Hathaway, J. C. (2005), *The Right of Refugees under International Law*, CUP, Cambridge.
- Hurwitz, A. (2009), *The Collective Responsibility of States to Protect Refugees*, OUP, Oxford.
- International Law Association (ILA) (2002) 'Report of the Committee on Refugee Procedures of the ILA (Delhi Conference, 2002). Final Report and Draft Guidelines on Temporary Protection' <<http://www.refworld.org/docid/428090994.html>> 05/05/2016.
- Ineli-Ciger, 2014
- Ineli-Ciger, M. (2014), "Implications of the New Turkish Law on Foreigners and International Protection and Regulation no. 29153 on Temporary protection for Syrians Seeking Protection in Turkey" *Oxford Monitor of Forced Migration*, No. 4(2), p. 28.
- Ineli-Ciger, 2015a
- Ineli-Ciger, M. (2015), "Revisiting Temporary Protection as a Protection Option to Respond to Mass Influx Situations" J.-P. Gauci, M. Giuffré ve L. Tsourdi (Eds), *Exploring the Boundaries of Refugee Law, Current Protection Challenges*, Brill Publishing, Leiden, Boston, p. 197.
- Ineli-Ciger, 2015 b
- Ineli-Ciger, M. (2015), "Has the Temporary Protection Directive Become Obsolete? An Examination of the Directive and its Lack of Implementation in View of the Recent Asylum Crisis in the Mediterranean" C.

Bauloz, M. Ineli-Ciger, S. Singer, V. Stayanova (Eds), *Seeking Asylum in the European Union: Selected Protection Issues Raised by the Second Phase of the Common Asylum System*, Brill Publishing, Leiden, Boston, p. 225.

Ineli-Ciger, 2016

Ineli-Ciger, M. (2016), "Time to activate the Temporary Protection Directive: Why the Directive can play a key role in solving the migration crisis in Europe?", *European Journal of Migration and Law*, No: 18, p.1.

Kälin, W., Caroni, M. & Heim L., (2011), 'Article 33 para 1 1951 Convention,' A. Zimmermann, F. Machts, J. Dorschner (Eds), *The 1951 Convention Relating to the Status of Refugees and its 1967 Protocol: A Commentary*, OUP, Oxford, p. 1327.

Kneebone, S. & O'Sullivan, M. (2011), 'Article 1 C 1951 Convention' A. Zimmermann, F. Machts, J. Dorschner (Eds.), *The 1951 Convention Relating to the Status of Refugees and its 1967 Protocol: A Commentary*, OUP, Oxford, p. 481.

Kushner, T. (1999), 'Kosovo and the Refugee Crisis, 1999: The Search for Patterns amidst the Prejudice' (1999) 33 (3) *Patterns of Prejudice* 74.

Lauterpacht, E. & Bethlehem, D. (2003), "The Scope and Content of the Principle of Non-Refoulement: Opinion" E. Feller, V. Türk, F. Nicholson (Eds), *Refugee Protection in International Law UNHCR's Global Consultations on International Protection*, CUP, Cambridge, p. 78.

Nowak, M. (2005), *UN Covenant on Civil and Political Rights: CCPR Commentary*, Engel, Kehl.

Skordas, A. (2010), 'Council of the European Union, Council Directive 2001/55/EC of 20 July 2001 on Minimum Standards for Giving Temporary Protection in the Event of a Mass Influx of Displaced Persons and on Measures Promoting a Balance of Efforts Between Member States in Receiving such Persons and Bearing the Consequences Thereof' K. Hailbronner (ed), *EU Immigration and Asylum Law Commentary on EU Regulations and Directives*, Hart Publishing, p. 803.

Slingenber, L. (2014), *The Reception of Asylum Seekers and International Law*, Hart publishing.

Perluss D.& Hartman J. F. (1985), "Temporary Refuge: Emergence of a Customary Norm", *Virginia Journal of International Law*, No.26, p. 551.

- Sopf, D. (2001), “Temporary Protection in Europe After 1990: The Right to Remain of Genuine Convention Refugees”, *Journal of Law and Policy*, No.6, p. 109.
- Syria Regional Response <<http://data.unhcr.org/syrianrefugees/country.php?id=224>> 08/09/2016
- Thorburn, J. (1995), “Transcending Boundaries: Temporary Protection and Burden-Sharing in Europe”, *IJRL*, No.7(3), p. 459.
- UNHCR, *Refugees/Migrants Emergency Response – Mediterranean*, <data.unhcr.org/mediterranean/regional.php>05/05/2016.
- UNHCR (1992), ‘A Comprehensive Response to the Humanitarian Crisis in the Former Yugoslavia’ 24 July 1992, HCR/IMFY/1992/2.
- UNHCR (2001), ‘Global Consultations Lisbon Expert Roundtable Conclusions- Cessation Status’ 3 -4 May 2001 <<http://www.unhcr.org/419dbd2e4.pdf>>
- UNHCR (2005), ‘Ensuring International Protection and Enhancing International Cooperation in Mass Influx Situations: Advance Summary Findings of the Study Commissioned by UNHCR’ Refugee Survey Quarterly No:4(1), p. 118.
- UNHCR (2012), ‘Roundtable on Temporary Protection: 19-20 July 2012’ International Institute of Humanitarian Law, San Remo, Italy: Summary Conclusions on Temporary Protection’, 20 July 2012 <<http://www.refworld.org/docid/506d908a2.html>> 08/09/2016
- UNHCR (2013), ‘Guidelines on International Protection No. 3: Cessation of Refugee Status under Article 1 C (5) and (6) of the 1951 Convention relating to the Status of Refugees (the “Ceased Circumstances” Clauses)’ 10 February 2013, HCR/GIP/03/03, <<http://www.refworld.org/docid/3e50de6b4.html>>08/09/2016
- UNHCR (2014), ‘Guidelines on Temporary Protection or Stay Arrangements’ February 2014.
- UNSC (1992), ‘Report of the Secretary-General Prepared Pursuant to Resolutions 1160 (1998), 1199 (1998) and 1203 (1998) of the Security Council’ 17 March 1999, S/1999/293, 2
- US, Immigration Act of 1990, Pub. L. 101-649, Stat. (29 November 1990).

- USCIS <<https://www.uscis.gov/humanitarian/temporaryprotectedstatus#Countries%20Currently%20Designated%20for%20TPS>> 08/09/2016
- USCIS <<https://www.uscis.gov/humanitarian/temporary-protected-status#Countries%20Currently%20Designated%20for%20TPS>> 08/09/2016
- Van Selm Joanne (Ed.) (2000), *Kosovo's Refugees in the European Union*, Pinter Publishing.
- Van Selm Joanne (1998), *Refugee Protection in Europe: Lessons from the Yugoslavian Crisis*, Martinus Nijhoff publishing, Leiden.

Mahkeme Kararları

- Chahal v UK* (1997) 23 EHRR 413.
- Erdem v. Germany App no 3832* (ECHR, 05 July 2001).
- Hirsi Jamaa and Others v Italy, Application No. 27765/09* (ECHR, 23 February 2012).
- Kadem v Malta App no 55263/00* (ECHR, 9 January 2003).
- M.S.S. v. Belgium and Greece, App no 30696/09* (ECHR, 21 January 2011).
- R v. Uxbridge Magistrates' Court and another, ex parte Adimi R v Secretary of State for the Home Department and another, ex parte Sorani R v Secretary of State for the Home Department and another, ex parte Kazium - [1999] All ER (D) 914 .
- Salah Sheekh v. The Netherlands App no 1948/04* (ECHR, 11 January 2007).
- Sharifi and Others v. Italy and Greece App no 16643/09* (ECHR, 21 October 2014).
- Singh v. Czech Republic App no 60538/00* (ECHR, 25 January 2005).
- Soering v. UK* (1989) 11 EHRR 439.
- Sufi and Elmi v. United Kingdom App no 8319/07 and 11449/07* (ECHR, 28 June 2011).
- Suso Musa v Malta App no 42337/12* (ECHR, 23 July 2013).
- Tarakhel v. Switzerland Application no 29217/12* (ECHR, 4 November 2014).
- Vilvarajah and Others v. UK App No 13163/87, 13164/87, 13165/87, 13447/87, 13448/87* (ECHR, 30 October 1991).